

SANTIAGO MATEU I PLA

El dibuixant que
estimava Girona

Exposició temporal · Àmbit 2
Del 28 de maig a l'1 de novembre de 2022
Dossier de premsa

md'A Museu d'Art
de Girona

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Forma part de:

Museu d'Art de Girona | Pujada de la Catedral, 12 | 17004 Girona | www.museuart.cat

Crèdits de l'exposició

Idea i producció

Museu de Badalona

Comissariat

Museu de Badalona

Selecció, documentació i textos

Margarida Abras (Museu de Badalona) a partir de l'estudi de Núria Casals: "Santiago Mateu i Pla, el dibuixant que estimava Girona"

Museu d'Art de Girona

Adaptació i producció a Girona

Museu d'Art de Girona
(Agència Catalana del Patrimoni Cultural)

Direcció

Carme Clusellas

Coordinació

Aurèlia Carbonell

Suport tècnic

Joan Duran

Disseny gràfic i expositiu

AEIOU

Conservació i restauració

Idoia Tantull

Muntatge

Josep Clusells
Toni Monturiol
Idoia Tantull
ABC Espais
Som Mobiliari
Vidcus

Fotografies

Museu de Badalona, Arxiu Josep M. Cuyàs,
Unal/Museu de Badalona. Al. Teresa Flores Mateu

Assegurances

Liberty Mutual Insurance Europe Limited

Transport d'obres d'art

Ars Movens

Assessorament lingüístic i traduccions

Manners Traduccions

Activitats i educació

Marta Grassot i Anna Llosas. Puntdefuga, gestió cultural

Prensa i comunicació

Àngels Miralles, Tramoia Produccions Culturals

Prestadors

Teresa Flores Mateu
Francesc Fontbona Vallescar
Lola Riera Mateu
Maria Eugènia Riera Mateu
Museu de Badalona

Agraïments

Museu de Badalona, Margarida Abras, Núria Casals, Francesca García, M. Dolors Nieto i tots els prestadors que han cedit amablement les seves obres per aquesta exposició.

Santiago Mateu i Pla. El dibuixant que estimava Girona

Del 28 de maig a l'1 de novembre de 2022

Una producció de: Museu de Badalona

Inauguració: dissabte 28 de maig de 2022

Lloc: Museu d'Art de Girona · Pujada de la Catedral, 12 · Girona

Hora: 12.00 h

Presentació

Santiago Mateu i Pla (1891-1935) és un artista gairebé desconegut però d'una vàlua considerable en el camp del dibuix, en el qual va arribar a assolir un estil personal i una certa notorietat.

Els seus paisatges de mitjà i petit format, especialment de Girona i les seves comarques, i els dibuixos fets al carbó van ser considerats per alguns crítics el més gran encert de la seva producció. Molts d'ells de traços vigorosos i ben saturats de negre, contrasten amb d'altres a llapis i a tinta, de factura lenta, meticulosa, alguns d'execució propera al puntillisme.

Aquesta és la primera exposició monogràfica que se li dedica, després que un estudi de la historiadora de l'art Núria Casals n'hagi permès conèixer la biografia i localitzar una quantitat considerable d'obres seves. El títol de l'exposició a Girona manlleva el de l'estudi que és va publicar al *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* (*). La recerca que Casals va dedicar a l'artista va suposar la redescoberta de Mateu i Pla i la recuperació de bona part de les seves obres.

L'exposició que ara es presenta a Girona prové del Museu de Badalona, que conserva 12 dibuixos de l'artista. A aquests s'hi ha sumat els 6 que conserva el Museu d'Art de Girona, a banda d'altres procedents de col·leccions particulars i familiars. En total 38 obres que permeten una aproximació a la figura d'aquest artista, encara avui molt desconegut.

* Casals, Núria. «Santiago Mateu i Pla, el dibuixant que estimava Girona». *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, [en línia], 2020, Vol. 34, p. 123-48, <https://raco.cat/index.php/ButlletiRACBASJ/article/view/391679> [Consulta: 24-05-2022].

Santiago Mateu i Pla en una fotografia dels anys deu del segle XX.

«*Sota* les aparences externes d'un home grassó bonhomíós i apacible s'hi amaga en mi una veritable voluntat fèrria; que sóc actiu i enèrgic, d'una manera mesurada però tenaç, que sóc dels que no es torcen ni es dobleguen».

*Carta a Carles Rahola, 30 de novembre de 1932
Fons Carles Rahola Llorens. Arxiu Municipal de Girona*

Santiago Mateu i Pla

Santiago Mateu i Pla (Malgrat de Mar, 1891 - Badalona, 1935) es va formar com a dibuixant a l'escola municipal del carrer Guifré de Badalona, on estudiava, i més endavant a l'acadèmia que el pintor Eduard Flò tenia a la ciutat.

A partir de 1912 va exposar a Malgrat, Badalona, Barcelona, Girona, Reus i Figueres. Tot i que va pintar alguns olis, es va dedicar bàsicament al dibuix a la ploma i al carbó. Aquestes obres li van valer l'elogi d'alguns crítics, sobretot de Joan Sacs (Feliu Elias). També va merèixer algunes distincions, com les que va obtenir el 1931 en un concurs coordinat pel Centre Excursionista de Catalunya, en el marc d'un projecte d'estudi de la masia catalana.

La temàtica de la seva obra es va centrar en vistes urbanes —amb una especial predilecció per Girona—, marines, jardins, masies i paisatges en general. Partint de formes acadèmiques, el seu estil va evolucionar, sobretot a partir del 1915, cap a traços molt lliures i espontanis. Entorn del 1920 també va començar a practicar un dibuix detallista i minuciós.

Casat amb Josepa Bori, filla d'Antoni Bori i Fontestà, es va integrar en l'ambient cultural de Badalona, on vivia des del 1901, i va col·laborar en publicacions locals tant amb dibuixos com amb escrits. La seva desaparició prematura l'any 1935, la circumstància que no s'hagués professionalitzat com a dibuixant i el tall que va significar la Guerra Civil van fer que caigués en l'oblit.

El matrimoni Mateu-Bori al costat del monument a Juli Garreta, a la Devesa de Girona, 1934. Unal/Museu de Badalona. Al. Teresa Flores Mateu

La vinculació amb Girona

“Recordo d’una manera vivíssima l’impresió que’m feu l’entrar un capvespre de febrer a la ciutat de Girona ont anava a treballar; talment un somni venecià! En passar el pont de pedra els llumets de la ciutat es reflectien com foc-follets sobre les dormides aigües del riu i vareig presentir aquell dia que la ciutat de Girona seria pera mi la pedra angular de la meua obra artística –tan modesta com se vulgui– i aleshores encar en embrió”

Carta a Carles Rahola (30/11/1932)

Mateu i Pla va conèixer Girona per motius professionals, ja que hi havia d’anar perquè formava part de la zona que li va ser assignada a l’empresa on treballava com a representant comercial. La ciutat el va fascinar enormement —i també les poblacions del voltant— i sovint en va fer dibuixos.

També va col·laborar amb diversos articles seus a la premsa de Girona, especialment a *El Autonomista*, el periòdic republicà que dirigien els germans Darius i Carles Rahola, on publicà sobretot textos dedicats a artistes catalans contemporanis, com els caricaturistes Lluís Bagaria i Feliu Elias (*Apa*) o els pintors gironins Manuel Pigem i Ros, i Josep Gelabert, entre d’altres.

Amb Carles Rahola va mantenir una interessant correspondència, i hi tingué el projecte d’il·lustrar un llibre seu, amb dibuixos de paisatges gironins. Finalment, però, el projecte no tirà endavant, potser a causa de la mort de l’artista.

Cases de l’Onyar a Girona, 1924
Carbó sobre paper, 27 x 37 cm
Col·lecció Maria Eugènia Riera Mateu

Exposició. Selecció d'obres exposades

Sembradora, 1905-1910

Llapis sobre paper

61 x 46 cm

Col·lecció Lola Riera Mateu

És l'obra més antiga que es coneix de Mateu i Pla. Es tracta d'un treball que va fer mentre estudiava a l'acadèmia del pintor Eduard Flò. Allà, un dels exercicis que practicava era copiar a llapis reproduccions en guix d'escultures famoses. En aquest cas, es tracta de *Sembradora*, una peça que va ser molt popular a final del segle XIX, de l'escultor i ceramista txec Friedrich Goldscheider.

Parc de Can Solei, 1915

Carbó sobre paper

31 x 47 cm

Col·lecció Maria Eugènia
Riera Mateu

Es tracta d'un dels primers exemples de l'ús lliure del llapis carbó, que l'artista aplica amb molta força i deixant llibertat al gest. Una obra gairebé igual va aparèixer publicada als números extraordinaris de festa major de dues revistes locals: *El Eco de Badalona*, el 1927, i *Sol Ixent* el 1935. Reprodueix una imatge del parc de Can Solei (Badalona), que remet a un dels temes més estimats de Mateu i Pla: el dels jardins. Cal recordar que Can Solei, en aquells anys, era propietat privada i que no passaria a propietat municipal fins al 1974 (a banda del període de la Guerra Civil, en què va ser confiscat i transformat en públic).

Segons el seu propi testimoni, Mateu i Pla va fer milers de dibuixos, però malauradament només se n'ha pogut localitzar una petita part. No obstant això, amb les obres que es coneixen, es pot constatar que li agradava dibuixar la mateixa vista utilitzant tècniques diferents, i així obtenir imatges que, tot i reflectir un tema idèntic, s'assemblen ben poc. En són un exemple aquests dos dibuixos de les muralles de Girona amb l'església de Sant Feliu —que tantes vegades apareix a la seva obra— al fons.

El campanar de Sant Feliu, 1921
Carbó sobre paper, 32 x 49 cm
Museu d'Art de Girona, Núm. reg. 251.818

Muralls de Girona, primer quart segle XX
Carbó sobre paper, 31,5 x 47,2 cm
Museu de Badalona, inv.2599

Els tres campanars de Girona, 1926
Carbó sobre paper
32 x 49 cm
Museu d'Art de Girona, Núm. reg. 251.819

Els tres campanars característics de Girona: el de la catedral, i els de les esglésies de Sant Pere de Galligants i de Sant Feliu van ser un motiu recurrent en la seva obra. El dibuix, juntament amb altres, l'artista el va regalar al Museu d'Art de Girona. Aquesta obra en concret va estar inclosa a l'exposició «Paisatges de Girona. La mirada artística», organitzada el 2010 pel Museu d'Història de Girona.

Dues versions d'una mateixa vista de la Devesa de Girona. La que està feta al carbó mostra traços ràpids, vigorosos i ben saturats de negre, una forma de dibuixar molt personal de Mateu i Pla, especialment apreciada pel crític Joan Sacs —sobrenom de Feliu Elias, que signava les seves caricatures com a Apa i també era pintor. L'altra versió evidencia una factura totalment diferent: lenta, minuciosa, molt controlada i sense cap traça de gestualitat.

La Devesa i el rec, 1915
Carbó sobre paper, 31,4 x 47,3 cm
Museu de Badalona, inv.2502

La Devesa, 1917
Ploma sobre paper, 20 x 30 cm
Museu d'Art de Girona, Núm. reg. 250.244

“Los efectos que obtiene de sólo el carboncillo, y, lo que es más de notar, con escasos valores, son muy hermosos. El señor Mateu y Plá sabe contrastar tan bien, que aquellas sus manchas brutalmente simplificadas logran todos los matices y, dijérase, todo el colorido que se pudiera exigir a un buen pintor del aire libre”

Crítica de Joan Sacs (Feliu Elias) a l'exposició a les Galeries Laietanes de 1919
La Publicidad (31/01/1919)

Cel de tempesta, 1917

Carbó sobre paper

32,5 x 48 cm

Col·lecció Maria Eugènia Riera Mateu

Aquest dibuix, d'una acusada personalitat, destaca per la presència de núvols amenaçadors que planen sobre una població costanera i que ocupen dues tercers parts de la composició. Mateu i Plá va posar a prova com poques vegades el domini del carbó i en va sortir molt airós creant aquests núvols que, de ben segur, haurien fet les delícies de van Gogh.

Entorn del 1920, Mateu i Pla, sense deixar de banda la tècnica del carbó, plena de força i espontaneïtat, va començar a conrear un estil gairebé oposat, que es caracteritza justament per la mesura i el detall. Aquesta obra, de traç recollit i meticulós, d'elaboració lenta i tranquil·la, propera a la tècnica puntillista, n'és un bon exemple.

Arbreda, 1924

Tinta sobre paper

15,4 x 23 cm

Col·lecció Francesc Fontbona

“El Sr. Mateu i Pla reeix notablement en donar una ferma sensació de lluminositat: per les clarianes dels traços valents i simples, i alguna vegada un xic durs, dels seus dibuixos, en sorgeix poderosa i diàfana la llum. Aquesta és, tal vegada, la característica més sobresortint que hom copsa en el conjunt de la seva obra”

Crítica de Joaquim Pla i Cargol a l'exposició a les Galeries Laietanes de 1932

El Autonomista (28/11/1932)

Lloret de Mar, 1926
Carbó sobre paper
32 x 47,8 cm
Museu de Badalona, inv.2341

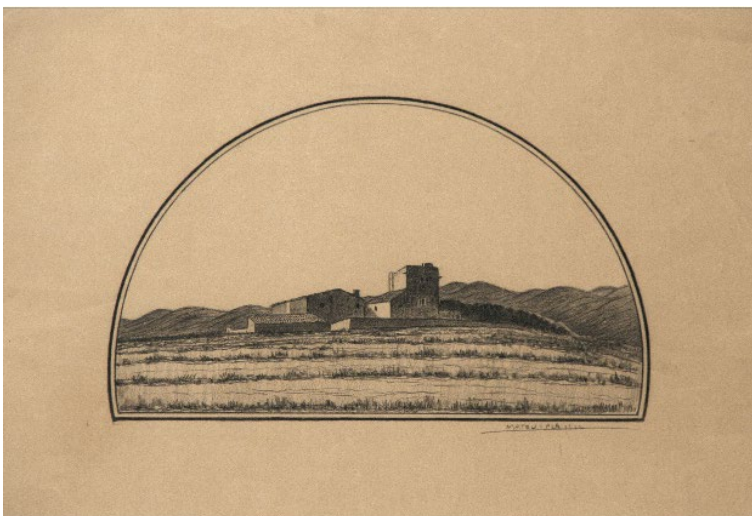
Llac de Banyoles, 1929
Carbó sobre paper
11,5 x 18,4 cm
Museu de Badalona, inv.2505

**Muralles de Girona, primer
quart segle XX**
Carbó sobre paper
31,5 x 47,2 cm
Museu de Badalona, inv.2599

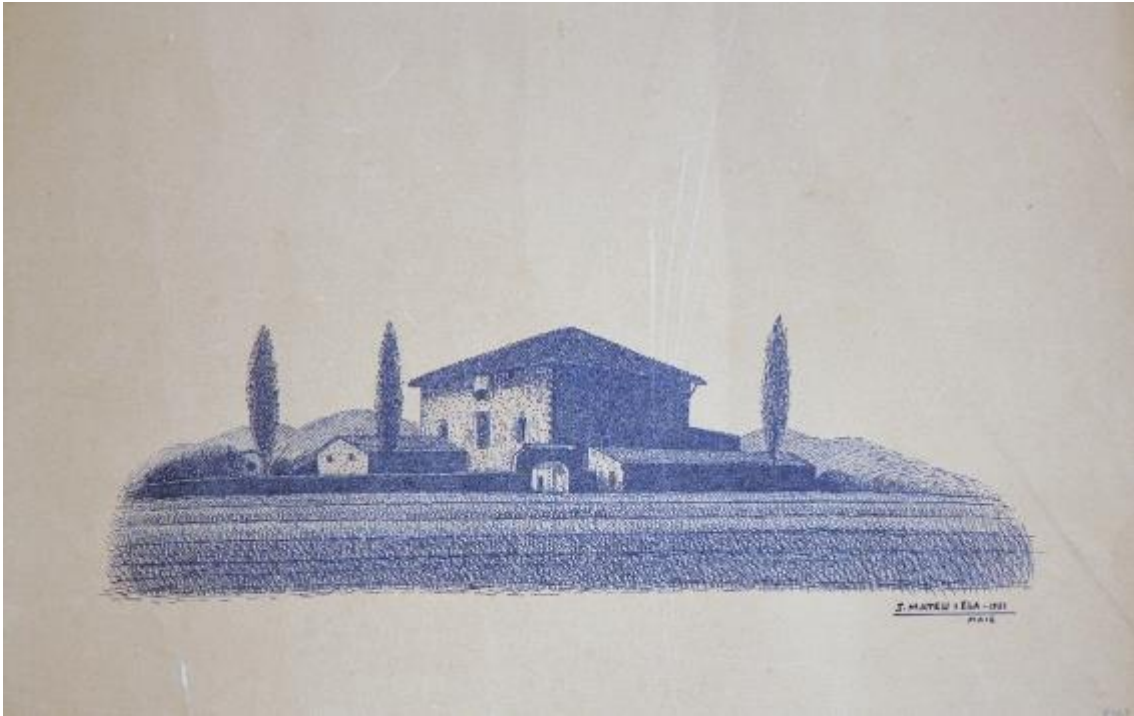
Paisatge, 1925
Llapis sobre paper
31,5 x 47,8 cm
Museu de Badalona, inv.2303

Can Bofí Vell, 1922
Carbó sobre paper
30 x 36 cm
Museu de Badalona, inv.2503

Un tema que Mateu i Pla va treballar repetidament és el de les masies. Les dibuixava amb una precisió i una objectivitat d'esperit gairebé científic, que no estan presents en les seves obres al carbó, i que, tot i reflectir fidelment la realitat, estan executades amb un traç molt més lliure.

Cal recordar, aquí, que el 1931 va ser guardonat en el concurs de dibuixos anomenat «Masia Catalana», coordinat pel Centre Excursionista de Catalunya. L'obra mostra la masia de Can Bofí Vell, situada a Badalona, on encara es pot veure avui dia.

Can Claris, 1934
Tinta sobre paper
26,5 x 37,8 cm
Museu de Badalona, inv.2319

Es coneixia amb el nom de Can Claris —que ha perdurat per identificar el barri circumdant—, una masia de Badalona documentada des del segle XVI i enderrocada el 1973. Un dels propietaris va ser un familiar de qui fou president de la Generalitat durant la Guerra dels Segadors, Pau Claris. Ens trobem davant d'una obra que, com passa, entre d'altres, en el cas de Can Bofí Vell, està feta amb una precisió gairebé fotogràfica. Una mostra més de la versatilitat d'un artista que podia omplir el full de traços enormement dinàmics i espontanis i, alhora, practicar una tècnica de màxima contenció.

SANTIAGO MATEU I PLA

El dibuixant que
estimava Girona

